

1988/89
SoU5y

Socialutskottets yttrande

1988/89:SoU5y

Sekretesskyddet för barn gentemot
vårdnadshavaren

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över dels proposition 1988/89:67 om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m., så vitt rör frågor om sekretesskyddet för barn gentemot deras vårdnadshavare, och dels motionerna 1988/89:K6 av Birgit Friggebo m.fl. (fp) yrkande 2 och 1988/89:K7 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp) vilka väckts med anledning av propositionen och motion 1988/89:K428 av Anders Svärd (c) som väckts under den allmänna motionstiden i år.

Gällande bestämmelser m.m.

Sekretesslagen (1980:100) trädde i kraft den 1 januari 1981 (prop. 1979/80:2, KU37, rskr. 179). Lagen innehåller bestämmelser om tystnadsplikt i det allmännas verksamhet och om förbud att lämna ut allmänna handlingar.

I 7 kap. sekretesslagen finns regler om sekretess med hänsyn främst till skyddet för enskilds personliga förhållanden.

Enligt 7 kap. 1 § gäller med vissa undantag sekretess inom den offentliga hälso- och sjukvården för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider men. Sekretessen inom socialtjänsten för uppgift om enskilds personliga förhållanden är enligt 7 kap. 4 § utformad på samma sätt. Sekretessen på hälso- och sjukvårdsområdet och socialtjänstområdet avgränsas alltså med ett s.k. omvänt skaderekvisit. Presumtionen är för sekretess. Begreppet *men* har fått en mycket vidsträckt innebörd och tar framför allt sikte på de olika kränkningar av den personliga integriteten som kan uppstå om uppgifterna lämnas ut. Utgångspunkten för en bedömning av huruvida men föreligger är den enskildes egen upplevelse. I konsekvens med detta kan även helt rättsenliga åtgärder utgöra men.

Bestämmelser om sekretess på elevvårdsområdet finns i 7 kap. 9 §. Sekretessreglerna är olika beträffande den särskilda elevvården hos skolpsykolog och skolkurator och när det gäller den elevvårdande verksamheten i övrigt. Sekretessen i den särskilda elevvården hos psykolog och kurator regleras i 9 § första stycket. Sekretessen, som gäller för uppgifter om enskildas personliga förhållanden, gäller med ett omvänt skaderekvisit. Uppgifter får lämnas ut bara om det är klart att ett utlämnande inte kan anses

vara till men för den enskilde. Bestämmelser om sekretess i skolans elevvårdande verksamhet i övrigt finns i 9 § andra stycket. Här gäller ett s.k. rakt skaderekvisit som innebär att presumtionen är för offentlighet. Sekretessen gäller nämligen endast om det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider men om uppgiften röjs. För den elevvård som bedrivs av skolläkare och skolsköterskor gäller dock bestämmelserna i 7 kap. 1 §.

I 8 kap. sekretesslagen finns regler om sekretess med hänsyn främst till skyddet för enskilds ekonomiska förhållanden och i 9 kap. finns regler om sekretess med hänsyn till skyddet för enskilds förhållande av såväl personlig som ekonomisk natur.

Enligt 1 kap. 5 § sekretesslagen utgör sekretess inte hinder mot att uppgift lämnas ut, om det är nödvändigt för att den utlämnande myndigheten skall kunna fullgöra sin verksamhet. Av förarbetena framgår att bestämmelsen skall tillämpas restriktivt. Den kan inte heller åberopas för att hjälpa en annan myndighet att fullgöra sin verksamhet (prop. 1979/80:2 Del A s. 465 och 494).

Sekretess till skydd för enskild gäller enligt 14 kap. 4 § inte i förhållande till den enskilde själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom. Vissa undantag från denna sekretessbrytande regel har föreskrivits i sekretesslagen (7 kap. 3, 7 och 17 §§). Ett medgivande av den enskilde att sekretessen skall efterges kan lämnas formlost.

I allmänhet är det alltså den person om vilken informationen finns hos en myndighet som förfogar över sekretessen. Så är emellertid inte fallet när det gäller sekretess som är till förmån för en underårig.

Enligt 6 kap. 2 § föräldrabalken har vårdnadshavaren ansvar för barnets personliga förhållanden och har i enlighet därmed enligt 6 kap. 11 § nämnda balk rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren skall i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål.

Av 7 kap. 5 § sekretesslagen framgår att sekretess i vissa fall kan råda i förhållande till en underårigs förälder eller annan vårdnadshavare. Så är fallet rörande uppgift om den underåriges vistelseort i de fall denne omhändertagits eller vårdas enligt den särskilda lagstiftningen om vård av unga utan samtycke och det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med omhändertagandet eller vården.

Någon annan lagregel som uttryckligen reglerar förhållandet mellan barn och vårdnadshavare i fråga om sekretess till skydd för barnet finns inte i sekretesslagen.

I *lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare* har skyldighet införts att underrätta vårdnadshavaren i de fall någon som inte fyllt 18 år är skäligen misstänkt för brott. Enligt 6c §, som trädde i kraft den 1 juli 1988, gäller vidare att underrättelseskylighet endast föreligger om det inte finns särskilda skäl mot det (SFS 1988:822).

Utredningen om barnens rätt tar i betänkandet *Barnets rätt 3 Om barn i vårdnadstvister – talerätt för barn m.m.* (SOU 1987:7) bl.a. upp frågan om ett ökat sekretesskydd för barn gentemot vårdnadshavaren.

Sekretess i förhållande till vårdnadshavare

Proposition 1988/89:67 om sekretessfrågor inom undervisningsväsendet m.m. behandlar i avsnitt 8 ett förslag till ändring i sekretesslagen avseende barns sekretesskydd gentemot vårdnadshavaren som lämnats av utredningen om barnens rätt. I propositionen föreslås – genom ett tillägg till 14 kap. 4 § sekretesslagen – att sekretessen till skydd för en underårig skall gälla även i förhållande till dennes vårdnadshavare, om det finns anledning att anta att den unge skulle lida *betydande men* om uppgiften lämnades ut till vårdnadshavaren (prop. s. 35 f.). Utredningen om barnens rätt hade föreslagit ett något längre gående sekretesskydd, nämligen att sekretess skall gälla när det finns särskild anledning att anta att barnet skulle lida men om uppgiften lämnades ut.

I propositionen (s. 36 f.) anges beträffande nu gällande lagstiftning att eftersom vårdnadsrätten uttunnas då barnet blir äldre, kan föräldrar inte alltid göra gällande att de har rätt att ta del av alla sekretesskyddade uppgifter rörande ett barn som uppnått en viss mognad och utveckling. Det kan t.ex. gälla uppgifter som den unge har lämnat till en läkare eller en socialsekreterare. Någon fast åldersgräns finns inte för detta fall eftersom barn mognar och utvecklas olika. Då barnet kommit upp i tonåren får det emellertid många gånger anses ha nått en sådan mognad att det bör åtnjuta visst skydd för sin integritet gentemot sina föräldrar.

Det angivna synsättet har t.ex. ansetts innebära att uppgift om att en underårig flicka har sökt eller genomgått en legal abort normalt inte utan hennes samtycke får avslöjas för vårdnadshavaren. Däremot har sekretessen hittills inte ansetts gälla gentemot vårdnadshavaren när det har varit fråga om barnpsykiatriska undersökningar av mindre barn.

I likhet med utredningen om barnens rätt anser föredragande statsrådet att utgångspunkten precis som hittills skall vara att vårdnadshavaren skall ha insyn i sekretesskyddat material som gäller barnet för att kunna fullgöra sina åligganden enligt föräldrabalken. Men eftersom ett barn ibland kan ha behov av ett sekretesskydd även i förhållande till sin vårdnadshavare bör det emellertid finnas undantag från denna princip.

Statsrådet delar utredningens uppfattning att ett sekretesskydd för ett barn gentemot vårdnadshavaren bör omfatta alla uppgifter om barnet som kan sekretessbeläggas enligt sekretesslagen. Någon avgränsning till uppgifter inom vissa områden bör därför inte göras.

En sådan sekretess bör enligt propositionen lämpligen i enlighet med utredningens förslag utformas med ett rakt skaderekvisit, vilket innebär presumtion för att uppgifter skall lämnas ut till vårdnadshavaren. Sekretess bör alltså endast gälla, om det kan antas att den underårige lider men om uppgiften röjs. För att ytterligare begränsa de situationer där uppgifter skall kunna hemlighållas bör det dessutom krävas att det men som kan befaras vid utlämnande skall vara betydande, t.ex. genom att den unge kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas. Det torde i praktiken betyda att det i det enskilda fallet skall finnas speciella skäl som

tyder på att en uppgift om den underårige kan komma att missbrukas av vårdnadshavaren i något avsevärt hänseende.

Statsrådet betonar särskilt att det skall kunna antas att barnet tar allvarlig skada av att en uppgift lämnas till vårdnadshavaren. Att den unge finner det obehagligt, eller tror att vårdnadshavaren kommer att vidta åtgärder som han motsätter sig men som inte kan anses medföra betydande men för honom, är inte tillräckligt.

I propositionen föreslås således att sekretesslagen kompletteras med en bestämmelse som ger ett sekretesskydd för underåriga gentemot vårdnadshavaren i vissa speciella situationer. Bestämmelsen skall ses som ett undantag från huvudregeln att vårdnadshavaren har rätt att ta del av uppgifter som är sekretesskyddade till förmån för den unge. Den kan enligt statsrådet lämpligen tas in i 14 kap. 4 § sekretesslagen. I propositionen s. 38 och 39 anges närmare hur den föreslagna bestämmelsen bör tillämpas.

Regeln föreslås träda i kraft den 1 juli 1989.

Särskild förtroendeselekretess till skydd för unga

Ett förslag om ändring i sekretesslagen som framlagts av utredningen om barnens rätt och som gäller frågan om införande av särskild förtroendeselekretess till skydd för unga har inte biträtts i propositionen. Enligt utredningen bör uppgifter om den som har fyllt tolv år inte få lämnas ut till vårdnadshavaren utan den unges medgivande, om uppgiften har lämnats i förtroende eller inhämtats i samband med att den unge vänt sig till myndigheten i förtroende.

Frågan om lämpligheten av en sekretessreglering som skiljer mellan förtroendeselekretess och andra fall diskuterades vid sekretesslagens tillkomst (prop. 1979/80:2 Del A s. 161 f.) såvitt avsåg hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Någon särskild förtroendeselekretess borde enligt propositionen inte gälla inom dessa områden. Som skäl anfördes bl.a att bestämmelser om förtroendeselekretess är svårtillämpade. Det kan ofta uppkomma tveksamhet huruvida uppgifter har lämnats i en förtroendesituation eller inte. Det är inte heller säkert att de uppgifter som lämnats eller inhämtats i en förtroendesituation är de mest skyddsvärda. Riksdagen anförde inte någon annan uppfattning i denna fråga.

Föredragande statsrådet anser att de skäl som anfördes vid sekretesslagens tillkomst mot en särskild förtroendeselekretess gör sig gällande med samma styrka i det nu behandlade fallet.

Det anges att utgångspunkten måste vara att familjen ses som en enhet, och det skulle enligt statsrådets mening bli svårt att på lämpligaste sätt hjälpa t.ex. ungdomar som vänt sig till de sociala myndigheterna, om möjlighet aldrig skulle finnas att lämna sådana uppgifter till vårdnadshavaren som den unge lämnat i en förtroendesituation. Den föreslagna regeln överensstämmer inte med tankegången att det i första hand är föräldrarna som har ansvaret för barns och ungdoms vård och fostran, anför statsrådet.

Enligt föredragandens uppfattning torde principerna om vem som disponerar över sekretess till skydd för en underårig ofta ge resultatet att ett samtycke från den unge krävs för att uppgifter som denne lämnat skall få utges till vårdnadshavaren. I de fall där det är fråga om mindre barn, bör man

kunna utgå från att det regelmässigt rör sig om så integritetskänslig information, att den nya bestämmelsen om sekretess vid risk för betydande men kommer att kunna tillämpas.

Föredragande statsrådet finner på anförda skäl att det inte krävs någon särskild bestämmelse för att tillgodose det syfte utredningen haft med sitt förslag (prop. s. 40 f.).

Rätt att efterge sekretess till skydd för unga

Ytterligare ett förslag som framlagts av utredningen om barnens rätt om ändring i sekretesslagen har inte heller godtagits i propositionen. Förslaget gäller frågan om vem som skall kunna efterge den sekretess som gäller till förmån för en underårig. Utredningen hade föreslagit en regel enligt vilken ett barn som fyllt tolv år självt får förfoga över sekretess till skydd för det. Föredragande statsrådet anser emellertid inte att förslaget om en tolvårsgräns bör införas utan anser att frågan som hittills bör prövas från fall till fall med hänsyn tagen till den unges mognad och omdömesförmåga och till karaktären på den uppgift det gäller (prop. s. 41 f.).

Motionerna

I motion 1988/89:K6 av Birgit Friggebo m.fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om sekretesskyddet för barn gentemot vårdnadshavare (*yrkande 2*). I motionen anges att folkpartiet godtar det framlagda förslaget om ändring i sekretesslagen. Motionärerna påpekar emellertid att den föreslagna lagändringen måste tillämpas rätt. Den får inte tas till intäkt för att undanhålla föräldrarna väsentlig information om deras barn och därigenom försvåra deras uppgift som uppfostrare och föräldrar. Motionärerna framhåller det angelägna i att den personal som skall tillämpa de nya sekretessreglerna utbildas. Fallbeskrivningar och allmänna riktlinjer behövs som stöd för den enskilde tjänstemannen. Det är vidare enligt motionen angeläget att det sker en kontinuerlig uppföljning av lagens tillämpning och effekter.

I motion 1988/89:K7 av Ingrid Ronne-Björkqvist och Barbro Westerholm (båda fp) föreslås att de förslag som lämnades av utredningen om barnets rätt – och som innebär ett avsevärt starkare skydd för utsatta barn – genomförs. I sammanhanget erinras om att socialberedningen i betänkandet "Barns behov och föräldrars rätt. Socialtjänstens arbete med utsatta familjer" (SOU 1986:20 s. 147 f.) uttalat sig för ett sekretesskydd som enligt motionärerna är starkare än det som föreslås i propositionen. I motionen betonas också vikten av utbildning av berörda personalgrupper samt att det sker en kontinuerlig uppföljning av lagen.

I motion 1988/89:K428 av Anders Svärd (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär att frågan om föräldrars rätt att få upplysningar från myndighet angående egna omyndiga barn ses över i samband med den beställda översynen av sekretessbestämmelserna inom vårdområdet. Motionären anger att gällande sekretessreglering leder till att föräldrarna utestängs från relevant kunskap om sitt barn vilket i vissa fall kan få mycket allvarliga konsekvenser. Motionären anser att den översyn riksdagen begärde hösten

1988 (1988/89:KU14) gällande sekretessen mellan myndigheter inom i första hand vårdområdet bör utvidgas till att också gälla det i motionen påtalade förhållandet.

1988/89:SoU5y

Utskottets överväganden

Utskottet vill inledningsvis framhålla att den aktuella lagstiftningsfrågan är komplicerad inte minst såtillvida att den berör flera olika, och i vissa fall motstående, intressen.

Som bas för vidare överväganden bör man, enligt utskottets uppfattning, utgå från att familjen betraktas som en enhet, vilket innefattar att vårdnadshavaren har det övergripande ansvaret för att barnet får den fostran och goda omvårdnad som varje barn självklart är berättigat till. Vårdnadshavarens rättigheter och skyldigheter i detta hänseende förutsätter insyn i barnets personliga förhållanden samt att det finns en öppen och trygg relation mellan barnet och vårdnadshavaren.

Barnets intressen och berättigade krav på goda och trygga uppväxtbetingelser bör, enligt utskottets mening, finnas i centrum vid de överväganden som måste göras med anledning av den föreslagna lagändringen.

Utskottet anser, i likhet med vad som kommer till uttryck i propositionen, att huvudregeln bör vara att frågan huruvida sekretessen till förmån för ett barn skall gälla även i förhållande till dess vårdnadshavare, liksom nu bör vara beroende av barnets ålder och mognadsgrad. Den nu anförda principen bör dock, som framhålls i propositionen, inte gälla undantagslöst.

Det finns situationer, i vilka samhället måste ingripa till skydd för ett barn gentemot barnets egna föräldrar. Det kan i dessa situationer vara direkt olämpligt att vårdnadshavaren får tillgång till alla uppgifter som ett barn kan ha lämnat t.ex. till en skolsköterska eller en skolpsykolog. I de fall där det råder ett uttalat motsatsförhållande mellan barnet och dess vårdnadshavare, och där barnet, om uppgifterna lämnas ut till vårdnadshavaren, kan komma att ta allvarlig skada, bör lagen erbjuda en utökad sekretess till skydd för barnet. Den i propositionen föreslagna nya bestämmelsen är, enligt utskottets uppfattning, en god avvägning mellan de olika intressen som gör sig gällande och bör därför godtas.

Den personal som har till uppgift att bearbeta konflikterna och försöka nå fram till lösningar på problemen ställs ofta inför synnerligen ömtåliga och svåra situationer. Den föreslagna nya bestämmelsen kommer att medföra en ofta mycket grannliga bedömning med svåra avvägningsproblem i det enskilda fallet. Utskottet vill därför betona vikten av att de personalkategorier som skall tillämpa den nya sekretessregeln ges tillräcklig information och utbildning.

När det gäller frågan om i vilka fall barnet resp. vårdnadshavaren får efterge sekretess, delar utskottet föredragandens uppfattning att det liksom nu bör ske en prövning i varje enskilt fall.

Socialutskottet har sammanfattningsvis ingen erinran mot propositionens lagförslag såvitt nu är i fråga. Utskottet finner förslaget väl avvägt och föreslår att samtliga motionsyrkanden avslås. Utskottet förutsätter, som tidigare framhållits, att regeringen och berörda myndigheter tar erforderliga

initiativ för att tillgodose de berörda personalkategoriernas behov av information och utbildning.

1988/89:SoU5y

Stockholm den 11 april 1989

På socialutskottets vägnar

Daniel Tarschys

Närvarande: Daniel Tarschys (fp), Bo Holmberg (s), Anita Persson (s), Sten Svensson (m), Aina Westin (s), Ulla Tillander (c), Ingrid Andersson (s), Per Stenmarck (m), Johnny Ahlqvist (s), Ingegerd Anderlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Ingrid Ronne-Björkqvist (fp), Rosa Östh (c), Gudrun Schyman (vpk), Jan Andersson (s), Sinikka Bohlin (s) och Marianne Samuelsson (mp).

Avvikande mening

Daniel Tarschys och Ingrid Ronne-Björkqvist (båda fp) anser att utskottets överväganden bort ha följande lydelse:

Utskottet vill inledningsvis framhålla att den aktuella lagstiftningsfrågan är komplicerad inte minst så till vida att den berör flera olika, och i vissa fall motstående, intressen.

Enligt utskottets mening bör barnets intressen och berättigade krav på goda och trygga uppväxtbetingelser finnas i centrum vid de överväganden som måste göras med anledning av den föreslagna lagändringen.

I de fall där det råder ett uttalat motsatsförhållande mellan barnet och dess vårdnadshavare, och där barnet kan komma att ta skada om uppgifter som barnet har lämnat t.ex. till en skolsköterska eller skolpsykolog vidarebefordras till vårdnadshavaren, bör lagen erbjuda en utökad sekretess till skydd för barnet. Den i propositionen föreslagna nya bestämmelsen om sekretess i förhållande till ett barns vårdnadshavare kan godtas.

Utredningen om barnens rätt föreslog emellertid härutöver införande av en särskild förtroendese sekretess till skydd för unga. Enligt utredningen borde uppgifter om den som har fyllt 12 år inte få lämnas ut till vårdnadshavaren utan den unges medgivande, om uppgiften har lämnats i förtroende eller inhämtats i samband med att den unge vänt sig till myndigheten i förtroende.

Utskottet anser i likhet med utredningen och vad som föreslås i motion K7 att huvudregeln om att vårdnadshavaren har rätt att ta del av sekretessbelagda uppgifter om barnet bör, i fråga om de äldre barnen, förses med ytterligare ett undantag. I de fall en ung människa söker hjälp hos en myndighet i en känslig och bekymmersam situation, är det ofta en förutsättning för att den unge skall våga anförtro sig åt någon utomstående att denne kan ge löfte om att inte yppa något för den underåriges vårdnadshavare. Det bör i dessa mycket ömtåliga situationer vara barnet som skall få avgöra huruvida en uppgift skall få utges till vårdnadshavaren eller inte. Det kan i annat fall

befaras att unga människor i många situationer avhåller sig från att söka den hjälp och det stöd från myndigheternas sida som kan vara nödvändig för dem.

Den personal som har till uppgift att bearbeta konflikterna och försöka nå fram till lösningar på problemen ställs ofta inför synnerligen ömtåliga och svåra situationer. Den föreslagna nya bestämmelsen kommer att medföra en ofta mycket grannliga bedömning med svåra avvägningsproblem i det enskilda fallet. Utskottet vill därför betona vikten av att de personalkategorier som skall tillämpa den nya sekretessregeln ges tillräcklig information och utbildning.

Socialutskottet har sammanfattningsvis i och för sig ingen erinran mot propositionens lagförslag men anser att förslaget bör kompletteras med en bestämmelse om särskild förtroendesekreteress. Utskottet föreslår därför att riksdagen med anledning av motion K7 (fp) beslutar om en sådan förtroendesekreteress som anges i motionen. Utskottet, som förutsätter att regeringen och berörda myndigheter tar erforderliga initiativ för att tillgodose berörda personalkategoriernas behov av information och utbildning, föreslår vidare att övriga motionsyrkanden avslås.